

Томусяк А. О.,
кандидат філологічних наук,
асистент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕЛІПТИЧНИХ СТРУКТУР У СУЧАСНОМУ АМЕРИКАНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Анотація. Статтю присвячено виявленню комунікативно-прагматичного потенціалу еліптичних синтаксичних побудов і зв'язуванню вияву авторських інтенцій шляхом їх використання у площині сучасного американського художнього тексту. Зазначені структури активно функціонують у художньому мовленні, імітуючи розмовний синтаксис. Цей художній засіб посилює експресивізацію висловлення, сприяє динамічності описуваного. Граматичні особливості еліпсису полягають у тому, що структурно необхідні елементи речення переведені в імплікацію. Незважаючи на те, що еліптичні речення неодноразово були предметом лінгвістичного аналізу, сьогодні, однак, низка питань щодо структурно-семантичних і комунікативно-прагматичних характеристик неповних синтаксичних одиниць залишається дискусійною. Відсутність одностайності спостерігаємо у підходах до виокремлення еліптичної конструкції у фрагменті тексту: нерідко немає чіткого розмежування між різними мовними явищами, такими як незакінченість висловлення, парцеляції чи приєднання тощо. Хоч еліпсис і незакінченість синтаксичної структури належать до способів синтаксичної компресії, однак, на відміну від еліпсису, незакінченість речення є зумисною, і неназваний елемент чи частина речення є акцентованими, важливими, а в еліптичних конструкціях опускаються елементи, які не несуть значимого семантичного навантаження у змісті речення, чим актуалізують наявну у реченнєвій структурі інформацію.

Головною ознакою конструювання неповних синтаксичних утворень, яка відрізняє їх від повних, є порушення послідовності у зв'язку членів речення, що сигналізує про незаміщені синтаксичні позиції, пропуск структурно обов'язкових компонентів висловлення. Незаміщені позиції дають змогу авторові художнього тексту актуалізувати, посилити інформативну значимість, семантичну вагу наявних у реченні компонентів. Такі елементи, будучи ремою, стають комунікативним центром висловлення.

Основною функцією еліптичних конструкцій є видільна функція, яка може виявлятися у двох варіантах: акцентуації емоційного боку висловлення та актуалізації його логічної сторони. Видільна функція неповних синтаксичних конструкцій є однією з основних його призначень, оскільки описуване автором явище сприймається читачем краще, якщо воно уяскравлене певними мовними засобами. У цьому випадку еліптичні структури стимулюють розвиток континууму.

Аналіз засобів експресивного синтаксису дає змогу виявити інтенційний діапазон авторського мовлення, прагматичну вмотивованість використання усно-розмовних синтаксичних побудов, що репрезентують індивіду-

ально-авторське самовираження і здійснюють потужний вплив на почуття читача.

Ключові слова: еліпсис, інтенція, імплікація, комунікативний аспект речення, прагматика, експресивність.

Постановка проблеми. Сучасну мовну канву художніх прозових творів характеризує так званий синтаксис «потому свідомості»: обірваний, незакінчений, сегментарний, що максимально наближає виклад матеріалу до розмовного мовлення, в основі якого – закон економії мовних засобів. Такі мовні синтаксичні структури імітують усно-розмовну форму мовлення і посилюють експресивізацію висловлення. Актуалізація інформативно важливої, нової інформації в художньому тексті може відбуватися різними способами, зокрема і шляхом пропуску окремих членів речення, які менш важливі в інформативному плані, оскільки містять уже відомі читачеві відомості («дане»). Таке явище спостерігаємо в еліптичних синтаксичних структурах. Зумовлені умовами дискурсу і тексту, неповні синтаксичні конструкції самі беруть участь у формуванні тексту, акцентуючи ті чи інші його фрагменти. Сутність еліпсису полягає в тому, що один із компонентів речення опускається задля надання повідомлюваному більшої виразності, динамічності. Еліпсис ґрунтується на особливостях розмовного мовлення, де пропущений компонент компенсується ситуацією [6, с. 156].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка дослідників пояснює сутність еліпсису за допомогою такого поняття, як нульова форма, нульовий варіант чи нульова синтаксична позиція [2; 3]. Вони вважають, що про еліпсис і наявність нульових синтаксичних елементів у реченні можна вести мову тільки беручи до уваги загальну схему структури речення. Для англійського речення, звичайно, характерною є двочленна підметово-присудкова структура.

У неповних висловленнях структурно необхідні елементи речення переведені в імплікацію. Еліпсис, чи відсутність у висловленні очікуваних із погляду структурно-семантичної організації речення окремих елементів, є відомим явищем синтаксису розмовного мовлення загалом і досить часто був предметом наукових зацікавлень. О.В. Бабенко акцентує, що у розмовному мовленні еліпсис є природним, а в інших видах мовлення його використовують із певною стилістичною метою, оскільки він надає мовленню емоційної напруги (“while in colloquial speech ellipsis is the natural outcome of extralingual conditions, in other varieties of speech it is used with certain stylistic aims in view. Thus it imparts a kind of emotional tension to the author’s narration”) [1, с. 41].

Незважаючи на те, що еліптичні речення неодноразово були предметом лінгвістичного аналізу, сьогодні, однак, низка питань щодо структурно-семантичних і комунікативно-прагматичних характеристик неповних синтаксичних одиниць залишається дискусійною. Відсутність однотайності спостерігаємо в підходах до виокремлення еліптичної конструкції у фрагменті тексту: нерідко немає чіткого розмежування між різними мовними явищами, такими як незакінченість висловлення, парцеляції чи приєднання тощо.

На думку Г.А. Вейхмана, «для визнання відрізка мовлення неповним реченням необхідно перш за все бути впевненим, що це – речення. Зокрема, він уважає, що не є реченнями, а отже, і не можуть вважатися неповними приєднані фрагменти речень, як-от: “We fry twice a week. Wet fish” [4, с. 85]. Учений стверджує, що неповне речення «повинне відповідати таким критеріям: А) внесення до його структури пропущених членів: 1) не вимагає інших структурних перетворень; 2) допускає тільки один синтаксичний варіант; 3) не робить речення невживаним; 4) не змінює семантичний тип речення; 5) змінює його стилістичний відтінок; Б) аналізоване речення 1) зареєстровано в мові пізніше, ніж його повний прототип, 2) не переосмислювалось, унаслідок чого було б компенсовано відсутність опущених членів внутрішніми засобами цього речення, 3) не містить члена чи членів, спільних для різних частин речення і достатніх під час одноразового вживання для виконання відповідних синтаксичних функцій, унаслідок чого внесення до позиційної структури аналогічних членів призвело б до надлишковості» [Там само]. Ці критерії можна прийняти як основні під час виділення еліптичних структур та аналізу їхніх структурно-семантичних різновидів.

Метою статті є розкриття комунікативно-прагматичного потенціалу еліптичних структур у межах експресивного синтаксису та з'ясування вияву авторських інтенцій шляхом їх використання у площині сучасного американського художнього тексту.

Виклад основного матеріалу. Без сумніву, еліпсис як явище необхідно відмежовувати від парцеляції та від незакінчених речень. Хоч еліпсис і незакінченість синтаксичної структури належать до способів синтаксичної компресії, однак, на відміну від еліпсису, незакінченість речення є зумисною, і неназваний елемент чи частина речення є акцентованими, важливими, а в еліптичних конструкціях опускаються елементи, які не несуть значимого семантичного навантаження у змісті речення, чим актуалізують наявну у реченнєвій структурі інформацію. Здатність мовної одиниці підсилувати логічний чи емоційний план тексту (висловлення), інтенсифікувати виразність повідомлюваного веде до його експресивізації, а відтак – і до суб'єктивізації висловлення, вираження авторського Я, є мовленнєвим втіленням думки, відображенням світогляду митця.

Головною ознакою конструювання неповних синтаксичних утворень, яка відрізняє їх від повних, є порушення послідовності у зв'язку членів речення, що сигналізує про незаміщені синтаксичні позиції, пропуск структурно обов'язкових компонентів висловлення. Незаміщені позиції дають змогу авторові художнього тексту актуалізувати, посилити інформативну значимість, семантичну вагу наявних у реченні компонентів. Такі елементи, будучи ремою, стають комунікативним центром висловлення. Порівняйте:

Ask yourself, What followed the Black Death? We all know the answer. The Renaissance. Rebirth. It has always been this way. Death is followed by birth. To reach Paradise, man must pass through Inferno (10, с. 47).

Неповні речення (*The Renaissance. Rebirth.*) є ремою. Предикати висловлення подані в попередньому контексті. Наявним у неповних висловленнях виявляється підмет, який став актуалізованим, адже в такий спосіб автор на ньому фіксує увагу читача, допомагаючи йому виділяти головне, важливе, а отже – спрямовує читача на декодування змісту.

Еліптичні конструкції цілком відповідають своїм інформативно-комунікативним завданням – в іншому разі їх не використовували б у мовленні. Повторюваність еліптичних структур у текстах свідчить про існування у розмовній субмові синтаксичної моделі, за якою вони творяться у мовленні. Кваліфікувати їх як структурно дефектну під час інвентаризації розмовних моделей поза порівнянням їх із моделями нейтральними є неправомірним.

У художньому тексті будь-яка синтаксична одиниця є його складником, бере участь у його творенні, реалізує категорії зв'язності і цілісності змісту, відображаючи авторські інтенції. Ланцюжки синтаксичних структур «рухають текст», виконуючи свою граматичну роль і створюючи змістову цілісність. Змістом кожного тексту є певна інформативність. Неповні висловлення виражають актуальну інформацію, фокусуючи увагу читача на їхній суті, тобто на інформації, яку виражають представлені в такому еліптичному реченні компоненти.

Особливо поширеним є використання еліпсису в художньому тексті, де автор, залежно від його комунікативної компетенції та майстерності, вдається до різноманітних способів і залучає весь мовний спектр стилістико-синтаксичних засобів для реалізації своїх намірів, свого авторського задуму, для розкриття ідейно-тематичного плану твору.

Розглянемо найтипівіші випадки вживань еліптичних речень у сучасних художніх текстах.

Досить часто спостерігаємо використання неповних структур у такій формі викладу інформації, як комплекс «питання-відповідь», у якому висловлення членується, набуває діалогічного характеру, тобто відбувається діалогізація монологічного мовлення чи відтворюється власне спілкування двох або більше осіб. У таких випадках досить чітко виокремлюються компоненти актуального членування: повні питальні речення містять тему висловлення і спрямовані на виявлення «нового» у реченні-відповіді. Це дає змогу опускати у неповних конструкціях ті чи інші компоненти. А відповідь завжди становить рематичну частину висловлення. Тематичний компонент не входить до структури речення-відповіді, оскільки міститься в питанні. Як приклад розглянемо уривок із фантастичного роману «Дорога» Кормака Маккарті, де автор описує важкий шлях батька і сина у пошуках «залишків життя»: вони вижили після страшного катаклізму, апокаліпсису, що відбувся на нашій планеті і знищив усе живе:

He nodded and reached out with his cane and tapped tentatively at the road. How old are you? I'm ninety. No you're not. Okay.

Is that what you tell people? What people? Any people. I guess so. So they won't hurt you? Yes.

Does that work? No.

What's in your pack? Nothing. You can look. I know I can look. What's in there? Nothing. Just some stuff. Nothing to eat. No.

What's your name? Ely.

Ely what? What's wrong with Ely? Nothing. Let's go (7, с. 11).

У діалозі досить яскраво виявляється комунікативна функція еліптичних речень. Діалогічна єдність охоплює взаємопов'язані репліки. При цьому члени речення, що містять відому інформацію («дане»), опускаються, кожна наступна репліка уміщує щось нове, що додається до теми, яка розгортається в діалозі. Отже, окремі репліки у складі діалогу нерідко є неповними синтаксичними утвореннями, у яких зосереджена комунікативно значима інформація:

Is it okay for us to take it? Yes. It is. They would want us to. Just like we would want them to. They were the good guys? Yes. They were. Like us. Like us. Yes. So it's okay. Yes. It's okay (8, с. 10).

Як бачимо, саме репліки, що є питаннями, у наведеному вище прикладі діалогу несуть комунікативно важливу інформацію і є рематичними компонентами. Мета питального речення в таких діалогох не в тому, щоби спонукати співрозмовника у репліці-відповіді повідомити нову інформацію про предмет мовлення. Самі питання містять «нове». Їхня мета – уточнити, доповнити, конкретизувати ознаку предмета мовлення, а головне – активізувати увагу читача, змусити його відчувати себе «учасником описуваного», мислити, оцінювати, співпереживати. У цих питаннях уже ніби «запрограмована» відповідь. І наступна репліка, що часто є структурно неповною, тільки підтверджує вже озвучену питанням комунікативно значиму інформацію.

Основною функцією еліптичних конструкцій є видільна функція, яка може виявлятися у двох варіантах: акцентуації емоційного боку висловлення та актуалізації його логічної сторони. Наприклад:

"Hello?" "Comfortable, Mr. Langdon?" "Not at all." "Just relax. We'll be there in an hour." "And where exactly is there?" Langdon asked, realizing he had no idea where he was headed. "Geneva," the pilot replied, revving the engines. "he lab's in Geneva." (9, с. 4).

У цьому фрагменті роману Д. Брауна «Янголи і демони» зреалізовано авторський намір логічного виділення, який полягає в тому, що висловлення містить тільки всі необхідні з логічного погляду компоненти. Під час реалізації вказаної функції редукуються всі «зайві» мовні одиниці, і це дає змогу зосередити увагу читача на головному. Тому зазначений прийом активно використовують в усному мовленні, а відтак і в художніх текстах для імітації розмовності, здебільшого під час передачі автором мовлення персонажів у діалогох. Наступний контекст ілюструє приклад емоційної акцентуації еліпсисом:

They squatted in the road and ate cold rice and cold beans that they'd cooked days ago. Already beginning to ferment. No place to make a fire that would not be seen. They slept huddled together in the rank quilts in the dark and the cold. He held the boy close to him. So thin (7, с. 2).

За допомогою неповного речення *So thin* тут підкреслено й інтенсифіковано емоційний стан батька – любов до сина: серце до болю стискається від усвідомлення того, що син голодує, ледь виживає у нелюдських умовах, а він не спроможний щось змінити, допомогти рідній дитині, яка «тримає» його в цьому житті, змушує докладати неймовірних зусиль для боротьби зі смертю, щоб тільки вберегти сина, не дати згаснути племінчику життя.

Безперечно, ізольований розгляд речення *So thin* навряд чи здатний привести до розуміння закладеного в ньому автором

змісту. Розшифрування (декодування) імплікації його значення можливе тільки за умови уважного вивчення ілюкутивного контексту, що супроводжує його. При цьому контекстне значення цього сегмента тексту дає змогу зрозуміти комунікативно-прагматичний намір автора. Еліпсис у поєднанні з іншими стилістико-синтаксичними засобами надає висловленню додаткового експресивного забарвлення і ще більше посилює ефект його прагматичного впливу.

Отже, процес адекватного сприйняття художнього тексту передбачає одночасне врахування семантики речень та їхніх ситуативних (контекстуальних) конотацій, аналіз тих відношень, у які вони вступають у процесі творення тексту, зважаючи на контекстні умови, у яких відбувається комунікація, а також їхні прагматичні функції, зумовлені комунікативною настановою автора тексту.

Емотивна функція еліпсису (акцентуація емоційного боку висловлення) не єдина і є факультативною й змінною, тому статус емотивної семи в структурі значення аналізованої конструкції може бути визначений як конотативний.

Видільна функція неповних синтаксичних конструкцій є однією з основних його призначень, оскільки описуване автором явище сприймається читачем краще, якщо воно уяскравлене певними мовними засобами. У цьому випадку еліптичні структури стимулюють розвиток континууму (за І.Р. Гальперініним, це одна з визначальних текстових категорій, «певна послідовність фактів, подій, які розгортаються в часі й просторі» [5, с. 87]).

Висновки. Будучи маркером розмовності, еліптичні речення інтимізують мовлення персонажів, створюють атмосферу довіри, «переконують» читача у правдивості, істинності описуваного. Вони підсилюють емоційну наснагу висловленого автором, увиразнюють комунікативний намір митця і, безперечно, здійснюють вплив на читача, а також оприявлюють суб'єктивну авторську інтерпретацію описуваного. Використання еліптичних структур у таких мовленнєвих ситуаціях свідчить про семантичну й стилістичну вагомість таких конструкцій, їхню текстову доцільність і затребуваність. Саме еліптичні структури властиві прямій і невластиві-прямій мові персонажів, вони сприяють розрізняювальності цих різновидів мовлення. У невластиві-прямої мовленні еліптичні конструкції, як правило, імітують потік мислення, чим підсилюють експресивність. У прямої мовленні персонажів неповні висловлення своєю лаконічністю створюють особливу напругу. Загалом лаконічність еліптичних реплік імітує живу картину природного діалогу. Моделювання ситуації живого спілкування, безперечно, підвищує експресивність висловлення. Еліптичні речення в художній тканині твору – це не «мовна економія», не пропуск зайвих, факультативних компонентів у позиційній структурі речення, це – важливий фактор у загальній стилістико-синтаксичній системі мовних засобів, яким активно послуговуються сучасні американські письменники для відображення найтонших і найскладніших нюансів думки.

Використання еліпсису, особливо в поєднанні з іншими експресивними засобами (з інверсією, парцеляцією, незакінченістю речень, риторичними питаннями, окличними реченнями тощо), сприяє акцентному виділенню найбільш значимих елементів у лінійному ланцюжку фрагмента тексту. Цілісний контекстуальний аналіз художнього тексту дає змогу виявити інтенційний діапазон авторського мовлення, прагматичну

вмотивованість використання усно-розмовних синтаксичних побудов, що репрезентують індивідуально-авторське самовираження і здійснюють потужний вплив на почуття читача.

Вважаємо, що визначення місця еліпсису та інших синтаксичних побудов у обширі експресивного синтаксису та їхньої ролі у виявленні авторських інтенцій у художньому мовленні є актуальними і перспективними в подальших наукових пошуках у контексті аналізу художнього тексту.

Література:

1. Бабенко О.В. Практикум з стилістики англійської мови : навчально-методичний посібник для студентів зі спеціальності 6.020303 «Філологія». Київ : ВЦ НУБіП України, 2014. 134 с.
2. Бархударов Л.С. Структура простого предложения современного английского языка. Москва : Высшая школа, 1966. 200 с.
3. Блох М.Я. Теоретические основы грамматики : учебник. 3-е изд., испр. Москва : Высшая школа, 2002. 160 с.
4. Вейхман Г.А. Новое в английской грамматике : учеб. пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. Москва : Астрель, 2001. 128 с.
5. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва : Наука, 1981. 140 с.
6. Biber D., Johansson S., Leech G., Conrad S., Finegan E. Longman grammar of spoken and written English et al. London : Pearson Education Limited, 1999. 613 p.
7. Cormac Mc Carthy The Road. URL: http://www.onlinebook4u.net/horror/The_Road.
8. Cormac Mc Carthy No Country For Old Men. URL: <https://www.e-reading.club/book.php?book=87197>.
9. Dan Brown Angels & Demons. URL: <https://angelsdemons.bib.bz>.
10. Dan Brown Inferno. URL: <https://inferno.bib.bz>.

Tomusiak A. The communicative-pragmatic potential of elliptical structures in contemporary American literary text

Summary. The article is devoted to revealing the communicative-pragmatic potential of elliptical syntactic constructions and to clarifying the expression of author's intentions by using them in the plane of contemporary American literary text. These structures are active in artistic speech, imitating spoken syntax. This artistic tool enhances the expression of statement, contributes to the dynamic

of the described sentences. The grammatical features of the ellipse are that the structurally necessary elements of the sentence are translated into implication. Although elliptical sentences have repeatedly been the subject of linguistic analysis, a number of questions concerning the structural-semantic and communicative-pragmatic characteristics of incomplete syntactic units. Lack of unanimity is observed in the approaches to distinguishing the elliptical construction in the text fragment: quite often there is no clear distinction between different linguistic phenomena, such as incompleteness of expression, parcellation or accession, etc. Although the ellipse and the incompleteness of the syntactic structure belong to the methods of syntactic compression, however, unlike the ellipse, the incompleteness of the sentence is deliberate, and the unnamed element or part of the sentence is accentuated, important, and in the elliptical constructs elements that do not bear significant semantics sentences than actualize the information in the sentence structure.

The main feature of constructing incomplete syntax formations, which distinguishes them from complete ones, is the violation of the sequence of the clauses, which signals unsubstantiated syntax positions, omission of structurally binding components of the utterance. Unsubstantiated positions allow the author of the text to actualize, enhance the informative significance, semantic weight of the components present in the sentence. Such elements, being rheumatic, become the communicative center of expression.

The main function of elliptical constructions is the excretory function, which can manifest itself in two variants: accentuation of the emotional side of expression and actualization of its logical side. The singular function of incomplete syntactic constructions is one of its main purposes, since the phenomenon described by the author is better perceived by the reader, if it is emphasized by certain linguistic means. In this case, elliptical structures stimulate the continuum.

The analysis of expressive syntax allows detecting of the intentional range of the author's speech, the pragmatic motivation of using verbal-spoken syntactic constructions, which represent the individual-author's self-expression and exert a powerful influence on the feelings of the reader.

Key words: ellipse, intention, implication, communicative aspect of the sentence, pragmatics, expressiveness.